

1986-05-05

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 13 TORNETRÄSK FJALLOMRÅDE, KIRUNA KOMMUN

Riksobjektets storlek har föranlett en uppdelning i 3 delområden.

- BD 13.1 Norr om Torneträsk
- BD 13.2 Söder om Torneträsk
- BD 13.3 Torneträsk (se även BD 15.0)

Areal för hela BD 13: 249 000 ha.

1986-05-05

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 13.1 NORR OM TORNETRASK, KIRUNA KOMMUN

Karta: 30I, 30J

Läge:

Area:
varav
och

ha
ha land
ha vatten

Naturgeografisk region:

36 Lapplands högfjällregion.

Landskapsformer: Fjäll.

Terrängformer: Överskjutningsskållor, förkastningar, nicher, rännor, strukturmark, slukåsar, svämkglor fossila deltan, talus, slamströmmar, issjöstrandlinjer, palsar, karstformer.

Vegetationstyper: Alpin vegetation, lövskog.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Primära B G E L
Sekundära H Z O S

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

A Nyckellokal för tolkningen av deglaciationen. Referensområde för fortsatta forskningsinsatser.

B Svårtillgängligt opåverkat fjällområde.

C Hotade och sårbara arter.

D Område med mycket rik flora.

Nyckelord: Överskjutningsskållor, förkastning, issjöstrandlinjer, karst, palsar, flora, djurliv, vegetation.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas:

Karaktären av obrutet fjällområde bibehålls.

Planering och säkerställande:

Området ingår i Råsto obrutna fjällområde. En del av området utgör Vadvetjåkko nationalpark.

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr F1

och område av riksintresse för kulturminnesvård nr K 4 och K 43

1986-05-05

BD 13.1

Området gränsar mot Troms och Nordlands fylke i Norge.Områdets huvuddrag:

Ur stormorfologisk synpunkt kan Torneträskområdet indelas i två huvudregioner. Den östra delen, t o m Torne träsk hpl, utgörs av bergkullslätt, medan den västra delen tillhör den skandinaviska fjällkedjan.

Fjällen norr om Torneträsk visar inte på långt när samma djärva topografi som amfibolitmassiven i söder. Norr om Pålnoviken i Torneträsks nordvästra ände bildar Barduälvens kanjon ett kraftigt hack i fjällkedjan. Mot öster ligger en rad rundkulliga fjäll med Lullihatjärro, Vakketjåkka och Vaivantjåkka, vars toppar når mellan 900-1 300 m ö h. De olika fjällen är endast obetydligt skilda åt.

Vegetationsförhållandena är som helhet mycket intressanta i området. Det stora inslaget av ängsmarker, frodiga ängsbjörkskogar och den kalkrika berggrunden innebär att floran är både artrik och innehåller sällsynta floraelement.

Vadvetjåkka-Lullehatjärro

Området omfattar fjällmassiven mellan Torneträsk och norska gränsen. De är relativt låga upp till drygt 1 300 m ö h men genom närheten till Atlanten är snötillgången god. På Vadvetjåkka finns en glaciär. Berggrunden utgörs till stor del av kalksten vilket medfört att karstbildningar såsom stora grottor påträffats. De återfinns både på Lullehatjarrå och i Vadvevagge. Torneträsks nordvästra vik Pålnoviken delar området i två delar. Mellan viken och riksgränsen finns en pasströskel med jättegrytor och stora kalspolade ytor vilka sätts i samband med Torneissjöns avloppsvägar under istiden. Här finns också tydliga och välutbildade strandlinjer från issjön. Vegetationen präglas av den kalkrika berggrunden. Fjällbjörkskog härjad av fjällbjörkmätarlarver finns lokalt. Örtrika björkskogar förekommer på fjällmassivens gynnsamma sydsluttningar. Därutöver dominerar artrika ris-hedar. Här finns åtskilliga sällsynta och exklusiva växter. Områdets östra del ligger i kanten av ett faunaområde med hotade arter. I västra delen utgör daltalandet framför Vadvetjåkka en fågelrik lokal.

Ripasjaure

Sjön Ripasjaure ligger i en dalsänka cirka 515 m ö h. Väster om sjön finns utbredda myrmarker med påsar. Mellan Ripasjaure och Torneträsk ligger fjällryggen Ripasvare 954 m ö h. Dalsänkan bildar en båge där Tidnopaktes stup utgör västra begränsningen. Nedanför stupet finns mycket vackert utbildade slukåsar under en svit med laterala rännor. Där finns också välutbildade israndrännor. Vid Kiepmasluokta förekommer några av Torneträskområdets bäst utbildade issjöstrandlinjer. Dessa är av stor betydelse för förståelsen av landskapets utveckling.

1986-05-05

BD 13.1

Tidnopakte är ett botaniskt rikt fjäll. Här finns ängsbjörkskog i de lägre delarna. Dalsänkan domineras i övrigt av hedbjörkskog. Området ingår som en del i ett större faunaområde. Här kan hotade arter uppträda. Ripasjaure med omkringliggande myrmarker är en bra fågelokal.

Kuokkels urbergsfönster är beläget väster om Torne-träsk till riksgränsen. Fjällkedjan byggs upp av fjällbergarter av olika slag vilka vilar på urberg. Urberget dominerar berggrunden öster om fjällen men kommer fram på en del håll i väster som sk fönster, av vilka Kuokkelfönstret är det nordligaste. Området präglas, speciellt i norr, av ett tunt moräntäcke med stor areal hållmarker orsakade av glacial erosion. Blockhalten är i vissa delar stor och landskapet får ett säreget utseende med blocken som ligger på hållarna.

En hedbjörkskog dominerar i området med stråk av insprängda videstråk i fuktigare partier. Vegetationen är utpräglat fattig. Sjörikedomen är stor och av stort limnologiskt och fiskeribiologiskt intresse.

Värdeomdöme:

Området på nordsidan av Torneträsk hyser många geovetenskapligt intressanta objekt men är betydligt mer svårtillgängligt än sydsidan. Speciellt märks här området vid issjöns avlopp. Ett mycket stort och varierat karstområde finns vid Lullihatjärro.

Den kalkhaltiga berggrunden har gett upphov till en artrik flora med många exklusiva arter. De botaniskt mest intressanta delarna sträcker sig uppför de solexponerade sydsluttningarna från Torneträsks stränder genom de frodiga ängsbjörkskogarna upp på kalvfjällets vidsträckta ängsmarker. Kuokkelområdets vattensystem är av stort limnologiskt intresse.

Anmärkningar:

Ett klass I, tre klass II och två klass III-områden enligt geomorfologiska fjällkarteringen. Riksobjektet omfattar två värdekärnor i fjällutredningen.

Referenser:

Andersson, L, 1981: Vegetationskarta över de svenska fjällen. Blad nr 2 Abisko (30H/30I/31H/31I).

Andersson, L, 1982: Vegetationskarta över de svenska fjällen. Blad nr 3 Rensjön (30J).

Andersson, L, Rafstedt, T, von Sydow, U, 1985: Fjällens vegetation. Norrbottens län. Statens naturvårdsverk.

Statens naturvårdsverk 1981: Faunaområden i fjällregionen. SNV PM 1292.

1986-05-05

DELOMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 13.2 SÖDER OM TORNETRÄSK, KIRUNA KOMMUN

Karta: 30I, 30J

Läge:

Area:
varav
och

ha
ha land
ha vatten

Naturgeografisk region:

36 Lapplands högfjällregion.

Landskapsformer: Högfjällområde, fjäll

Terrängformer: Överskjutningsskållor, förkastningar, nicher, ändmoräner, rännor, strukturmark, slukåsar, svämkäglor, recenta deltan, talus, skred, slamströmmar, issjöstrandlinjer, palsar, komplex moränrygg.

Vegetationstyper: Alpin vegetation, lövskog.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Primära G B E S
Sekundära H Z O

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

A Nyckellokal för tolkningen av deglaciationen. Referensområde för fortsatta forskningsinsatser.

B Väsentligen opåverkat fjällområde.

C Hotade arter.

D Delvis har området mycket rik flora och fauna.

E Anslående och världsberömd landskapsbild med bl a Lappporten.

Nyckelord: Överskjutningsskållor, förkastning, issjöstrandlinjer, u-dal, terrssystem, israndrännor, skred, flora, djurliv.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas:

Karaktären av obrutet fjällområde bevaras.

Planering och säkerställande:

Området ingår i Kebnekaise-Sjaunja obrutna fjällområde. En mindre del ingår i Abisko nationalpark. Abiskojäkka är skyddad mot vattenkraftsutbyggnad enligt förslag till naturresurslag.

1986-05-05

BD 13.2

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr F 1och område av riksintresse för kulturminnesvård nr K 4Området gränsar mot Nordlands fylke i Norge.Områdets huvuddrag:

Ur stormorfologisk synpunkt kan området indelas i två huvudregioner. Den östra delen t o m Torne träsk hpl, utgörs av bergkullslätt, medan den västra delen tillhör den skandinaviska fjällkedjan.

Fjällen söder om Torneträsk har betydligt djärvare topografi än massiven i norr. Topografiskt kan ett antal olika delar urskiljas. Abiskodalen dominerar landskapet från Abisko till norska gränsen i sydväst vid Allakas. Väster om dalgången ligger de vidsträckta Abiskofjällen vars toppar som mest, i det glaciärrika Vassitjåkka, når 1 590 m ö h. För att vara uppbyggda av skifferer är Abiskofjällen överraskande vilda och starkt brutna, speciellt väster om Björkliden. Från olika håll mynnar stora och framträdande U-dalgångar i abiskodalen. Öster om Abiskofjällen ligger de mer rundkulliga fjällen Kaisevake och Luovare. I riksobjektets sydöstra hörn ligger den smala och djupt nedskurna Rautasvage.

Områdets topografi och öst-västliga utsträckning gör vegetationen mångformig och heterogen. I Torneträskområdet når tallbestånden till Stenbacken. Några utpostlokaler för tall finns även i Abiskodalen. Ovanför skogsgränsen finns ofta en bård av viden och högörtängar som succesivt övergår i friska viderika dvärgbjörkshedar. De kalkrika subalpina hedarna har en artrikedom och inslag av sällsyntheter som gör att de hör till områdets intressantaste naturtyper.

Lapporten-Abisko-Kärkevage

Naturförhållandena är omväxlande. Den centrala delen upptas av Abiskodalen med Abiskojäkkas dalsänka. Jåkken avvattnar Abiskojaure 487 m ö h och bildar en djupt nedskuren klippkanjon innan mynningen i Torneträsk. Även biflödet Nissunjåkka rinner genom en djup kanjon. Sydost om Abiskodalen finns ett större högfjällsmassiv som är genomskuret av flera U-dalar där Lapporten (Tjuonavagge) och Nissunvagge är de längsta. Lapporten är en U-dal av porttyp vilka är ovanliga i norra Lapplandsfjällen.

Mellan Nissunvagge och Pallenvagge ligger ett system med tydliga israndrännor. Fjället Tjåmuhas i Pallenvagge uppvisar många typer av lavinblocktungor. Nordväst om Abiskojäkkas dalsänka ligger ett annat högfjällsmassiv. Det är drygt 1 400 m ö h högt med flera avrundade toppar ex Låktatjåkka. Det är också genomskuret av den långa U-dalen Kårsavagge samt en av fjällkedjans mest spektakulära dalgångar Kärkevage. Förutom fina

1986-05-05

BD 13.2

exempel på talus och andra sluttningsformer finns i Kärkevagge en ackumulation av jätteblock som troligen genom ett ras under istiden förts ned på en istunga i dalen. Massivet har bl a kalksten i berggrunden vilket givit upphov till de karstformer bl a grottor (Kåppasjåkkagrottorna) som påträffas på massivets norra del. Vid Rakkaslako, också på nordsidan, finns bildningar som förefaller vara sammansjunkna pingos, d v s rester av tjälfrusna kullar typiska för arktistiska förhållanden.

Vegetationen i området skiftar stort. I Abisko sjö dalsänka växer fjällbjörkskog, längs sluttningsarna ofta av frodig ängstyp. Skogen innehåller också många öppna ytor med subalpina rishedar. På flera platser växer tallbestånd. Ovan skogsgränsen är rishedar utbredda men uppe i högfjällsmassiven dominerar blockmarkerna. I Abisko och fjällen väster därom är florans rik med åtskilliga kalkkrävande och sällsynta växter. Abiskodalens fauna är också relativt rik, särskilt vad avser fågelförekomsterna. Även några hotade arter som järv och jaktfalk ses regelbundet i området.

Kaisepakte

Kaisepakte är ett från söder sett avrundat fjäll 1 206 m ö h med ett lodrätt nordstup som utgör glinten i fjällberggrunden. Delområdet omfattar fjället och Pessisjåkkas dalgång väster om det. I dalgången finns Pessis terrasserna som är de mäktigaste isälvsavlagringarna i hela Torneträskområdet. Där har tolv olika nivåer med terrassplan mätts upp som var och en indikerar en sjöyta. Sjön som successivt avsänktes fanns mellan fjällsluttningsarna och en ismassa i Torneträskbäckenet. Spår efter isälvarna finns även på Kaisepaktes nordsluttning där det ligger en svit välutvecklade israndrännor. Under Kaisepaktes nordstup förekommer istället en typisk talusbrant. Kaisepakte hyser också rik vegetation med kalkkrävande och sällsynta växter.

Rautasjaure

Sjön Rautasjaure ligger i en smal och djupt nedskuren dal, omgiven av höga branter med bl a Neiltapakte i norr och Lulep Välvare i söder. Vid sjöns västra ände ansluter två andra dalgångar, Pessisvagge och dalstråket längs Alesätno. Alesätno som mynnar i Rautasjaure bildar ett stort deltaland vid mynningen. Söder om Rautasjaure ligger ett högre beläget dalstråk som är utsträckt parallellt med densamma. Där finns en komplex moränrygg som är mycket sällsynt i denna del av fjällen. Norr om Rautasjaure vid det rundkulliga fjället Viddja finns fjällkedjans största skred. På fjället syns ett kraftigt skredärr och i dalgången ligger en mycket markerad blocktunga. Längs Viddjas sydsluttning finns också ett antal issjöstrandlinjer. I dalgångens västra delar finns välutbildade palsar vilket är ovanligt för ett så västligt läge.

På deltalandet i sjöns västande är vegetationen mycket frodig med videsnår och ängsbjörkskog. Björkskogen växer i dalgången en halvmil västerut upp

1986-05-05

BD 13.2

efter Alesättno. På fjällslutningarna särskilt norr om vattendraget är videsnår utbredda ovan skogsgränsen. Fläckvis finns där kalkpåverkad rik flora. I deltaområdet är även djurlivet rikt. Flera hotade djur och fågel förekommer i delområdet.

Värdeomdöme:

Området på sydsidan av Torneträsk uppvisar i sin helhet en rikedom på värdefulla geomorfologiska objekt. Som värdefullast - vid sidan av den isolerade Kärkevagne - har betraktats en zon som innefattar det stora terrasssystemet längs Pässijåkka, israndrännorna på Kaisepakte, issjöstrandlinjen flerstädes, företeelser som tillsammans ger en förträfflig demonstration av deglaciationen inom ett av våra klassiska områden för studium av glacialhistorien. Kalkinslaget har medfört en artrik och delvis sällsynt vegetation i området. Flera hotade djurarter förekommer i området.

Anmärkningar:

Fyra klass I, tre klass II och ett klass III-område enligt geomorfologiska fjällkarteringen. Riksobjektet omfattar 3 värdekärnor enligt fjällutredningen.

Referenser:

Melander, O, 1977: Geomorfologiska kartbladet 30H Riksgränsen, 30I Abisko, 31H Reurivare oc 31I Vadvetjåkka. SNV PM 857.

Fjällkarteringen, SNV 1986.

Andersson, L, 1981: Vegetationskarta över de svenska fjällen. Blad nr 2 Abisko (30H/30I/31H/31I).

Andersson, L, 1982: Vegetationskarta över de svenska fjällen. Blad nr 3 Rensjön (30J).

Andersson, L, Rafstedt, T, von Sydow, U, 1985: Fjällens vegetation. Norrbottens län. Statens naturvårdsverk.

Statens naturvårdsverk 1981: Faunaområden i fjällregionen. SNV PM 1292.

1986-05-05

DELOMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 13.3 TORNETRÄSK, KIRUNA KOMMUN

Karta: 30I, 30J

Läge:

Area:
varav
och

ha
ha land
ha vatten

Naturgeografisk region:

36c, 36d. Lapplands högfjällregion.

Landskapsformer: Fjäll, Bergkullslätt, insjölandskap.

Terrängformer: Överskjutningsskållor, förkastningar, nischer, räfflor, rik- och storblockig morän, torrdalar, rullstensås, fossila deltan, svämkglor, talus, mudflow, issjöstrandlinjer, karstformer, palsar.

Vegetationstyper: Fjällhed, lövskog, sjöar och vattendrag.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Primära L E B G

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

A Framstående exempel på storsjö i fjällområdet vars omgivningar vittnar om deglaciationens förlopp.

Se även 13.1, 13.2 och 15.0.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas:

Se BD 13.1, 13.2 och 15.0

Planering och säkerställande:

Området ingår delvis i obrutet fjällområde. Abisko nationalpark omfattar delar av området. Abiskoajokks delta är fågelskyddsområde. Stordalens naturreservat. Torneälven är skyddad enligt förslag till naturresurslag.

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr BD 1

och område av riksintresse för kulturminnesvård nr

Områdets huvuddrag:

Torneträsk har en yta på 322 km² och är Sveriges till ytstorleken sjunde sjö och den i särklass största inom Torne och Kalix älvars dräneringsområde. Den ligger 342 m ö h och dess största djup är 164 m (medeldjup 52 m). Sjön intar ett s k överfördjupat bäcken som uppkommit genom glaciärerero-

1986-05-05

BD 13.3

sion. Torneträsk har p g a sin storlek och sitt läge i Torneälvens övre lopp starkt inflytande på vattenföringsvariationerna i en stor del av älvsystemet. Torneträsk intar en särställning inom Torne och Kalix älvar även i fråga om isförhållanden.

Ur stormorfologisk synpunkt kan Torneträskområdet indelas i två huvudregioner. Den östra delen, t o m Torneträsk hpl, utgörs av bergkullslätt, medan den västra delen tillhör den skandinaviska fjällkedjan. Fjällkedjan har formats av skållor överskjutna från väster. Glaciala storformer, U-dalar och nischer, är mycket markanta och välutbildade inom de högre massiven. Isavsmältningen har även lämnat talrika spår bland småformer och former i mellanskalen, bl a issjöstrandlinjer i stort antal och på olika nivåer. De recenta processerna lämnar åskådliga resultat i form av deltan, strandvallar och krumuddar i Torneträsk och lavinblocktungor, slamströmmar och talus på bergssidorna ned mot densamma.

Torneträsk omges till större delen av ett smalt björkskogsbälte. Mossrik hedbjörskog dominerar men ängsbjörskogar finns flerstädes runt hela sjön. I sjöns O ände finns även utposter av tallskog. Trädlösa hedar av flera typer finns i sjöns omedelbara närhet trots att området i huvudsak är subalpint.

Torneträskets omgivningar är överlag mångformiga och hyser intressanta områden med bl a fjäll med tydlig vegetationszonering, välutvecklade ängsbjörskogar, sydväxtberg, kalkpräglad mycket artrik vegetation med en rad sällsynta inslag, rika back- och källkärr samt palsmyrar.

Torneträskets stränder är ofta blockiga och bevuxna med t ex videbuskage, sjöfräken, vattenklöver och flaskstarr. Sand- och grusrevlar är vanliga vid bäckmynningarna. Sjön hyser ett betydligt större antal högre vattenväxter (21 arter) än någon annan sjö inom området. Här finns t ex både taggsporigt och vårtsporigt braxengräs, 6 olika natearter, strandranunkel, sylört, hår- och axslinga samt även några vattenmossarter och kransalgen *Nitella opaca*.

Det högre djurlivet i Torneträskets omgivningar inkluderar närmare 10-talet hotade arter, bl a järv, flera rovfågel- och ugglearter. Abiskojojokks delta är rikt på sjöfågel. Sjöns viktigaste fisk är rödingen med även sik, öring och harr samt bergsimpa ingår i fiskbeståndet.

Värdeomdöme:

Torneträsk är landets sjunde största och näst djupaste fjällsjö. Långvarig och väl dokumenterad forskning.

Torneträskområdet är av stort naturvetenskapligt värde. Området är klassiskt för fjällforskningen i Sverige. Abisko Naturvetenskapliga Forskningsstation är ett internationellt känt forskningscentrum.

1986-05-05

BD 13.3

Anmärkningar:

Området överlappas delvis av BD 13.1 och 13.2 samt Torneälven (se BD 15.0 och 15.1).

Referenser:

Andersson, L, 1981: Vegetationskarta över de svenska fjällen. Blad nr 2 Abisko (30H/30I/31H/31I).

Andersson, L, 1982: Vegetationskarta över de svenska fjällen. Blad nr 3 Rensjön (30J).

Lohammar, G, 1963: Om Torneträsk och kringliggande sjöar. I: Curry-Lindahl, K (red), Natur i Lappland. Del II. Uppsala 876-884.

Melander, O, 1977: Geomorfologiska kartbladet 30H Riksgränsen (öst), 30I Abisko, 31H Reurivare och 31I Vadvetjåkka. - Beskrivning och naturvärdesbedömning. SNV PM 857.

Melander, O, 1977: Geomorfologiska kartbladet 30J Rensjön - Beskrivning och naturvärdesbedömning. SNV PM 858.

SNV 1981: Faunaområden i fjällregionen. Kartläggning av de hotade arternas viktigaste tillflyktsområden. SNV PM 1295.

Se även 15.0.